

Ден соолук мүмкүнчүлүктөрүн катуу чектеген бир нече илдети бар бала

Кээ бир балдарда ден соолук мүмкүнчүлүктөрүн катуу чектеген илдеттен бирөө эмес, дароо бир нечеси болот. Мисалы, баланын акыл-эси жагынан жөндөмдүүлүгү катуу жабыркаган болушу жана ал, андан тышкары, өз денесин бир аз гана башкара алышы же таптакыр башкара албашы мүмкүн. Бала сокур же дүлөй болушу, анын талмасы кармашы же тамакты жакшы жута албай кыйналышы да ыктымал. Балада ушул илдеттердин бир нечеси айкалышып, бир байкалышы жана мындан тышкары **жүрүм-турумуна** байланышкан чоң көйгөйлөр да пайда болушу мүмкүн.

Ден соолук мүмкүнчүлүктөрүн чектеген бир нече катуу илдети бар балдарга кам көрүү эч качан жеңил болгон эмес. Аларга абдан көп убакытты, сабырдуулукту жана мээримди бөлүп берүү талап кылынат. Коомдордун көпчүлүгүндө, мындай балдарды караган негизги адамдар – алардын ата-энелери жана жакын туугандары. **Бирок, баласына туура кам көрүүгө жөндөмдүү болуу үчүн, ата-энеси коомчосунун чоң колдоосуна муктаж.** Эгер ата-эне мындай колдоого ээ болбосо, баласына тийиштүү көлөмдө кам көрүүнү талыкпай улантуу талабы алар үчүн көтөрө алгыс түйшүк болушу мүмкүн. Ден соолук мүмкүнчүлүктөрү абдан чектелүү баласына бир нече айлап же жылдап кам көрүүдөн кийин, атүгүл баласын жанынан артык көргөн ата-эненин да ындыны өчүп, кыжыры кайнашы мүмкүн. Мындай жагдай баланын ахывалы жакшы жакка бир аз гана өзгөргөндө, же баланын денеси ага карата аткарылган ар кандай иш-чараларга анча жооп бербегенде, жана мунун натыйжасында, бала чоңойгондо да, анын муктаждыктары жаш баланыкы бойдон калганда айрыкча байкалат.

Ден соолук мүмкүнчүлүктөрү катуу чектелген баласына жылдап мээримин төгүп, көңүл буруп келген ата-эненин ошол баласын капыстан чаап иймейи, аны карабай калуусу, ага орой же туура эмес мамиле кыла баштоосу сейрек учураган көрүнүштөрдөн болбой калган. Баланы согууга же аны карабай калууга жол берүүгө болбойт. Сиз мындай жагдайда тийиштүү кадамдарга барууңуз – парзыңыз.

Ата-энеге мындай көрүнүштөр үчүн сын айткандан мурун, биз өзүбүздү анын ордуна коюп көрүшүбүз керек. Ал баласына жылдап болгон мээримин төгүп, көңүл буруп келген. Ата-эне баласынан кандайдыр бир өзгөрүүнү, жылмаюну, төккөн мээримине жана аракеттерине бир аз болсо да жооп күтүп жүрөт. Бирок баласынын денеси мурункудан да көбүрөөк катыгансып, баласынын тынчы кетүүсү күчөп, баласы улам чоңойгон сайын аны көтөрүү жана ага кам көрүү ого бетер кыйындап, баласы жаңы төрөлгөн наристе сыяктуу бойдон калуусу байкалат. Кылган аракеттеринин үзүрүн көрбөсө да, мээнеттүү ошол аракеттерин уланта берүүсүнүн чеги ар бир адамда бар. Тагдырдын адилетсиздигине, төккөн мээнетин эч ким көрбөгөндөй ага болгон мамилеге, ага карата эбегейсиз суроо-талаптын бүтпөгөндөй сезим калтыруусуна, жардамдын жоктугуна жана жүрөгүнүн сыздоосуна бир маалда ата-эненин жаны кейийт. Ошентип жүрүп, ата-эне чегине жетип, баласына кол көтөрүп жиберет. Мындай жагдайда ата-энени күнөөлөгөндүн ордуна, аны түшүнүүгө аракет жасообуз зарыл. **Бардыгынан мурун, биз балага да, үй-бүлөсүнө да бирдей жардам берүү жолдорун издөөгө тийишпиз. Мүмкүн болсо, муну баланын энеси же үй-бүлөсүнүн башка мүчөсү чегине жете элегинде эртелеп жасоо зарыл.**

КООМЧОСУНАН КОЛДОО

Жергиликтүү коомчо ден соолук мүмкүнчүлүктөрүн чектеген илдеттин оор формасынан жапаа чеккен балага кандай көмөк бере алат – мунун түрдүү жолдору бар. Кээ бир өлкөлөрдө (негизинен бай келгендеринде), ден соолук мүмкүнчүлүктөрү абдан чектелген, акыл-эси жагынан жөндөмдүүлүгү жай болгон балдар атайын кам көрүлчү борборлордо же **“атайын мекемелерде”** дарыланышы мүмкүн. Негизинен, өзгөчө көйгөйү бар бала үйүндө үй-бүлөсү менен эле болгону дурусураак, бирок кээде ага атайын жайда жардам берүү зарыл болот. Бул, баланын үйүндөгү кыйынчылыктарына байланыштуу болушу мүмкүн. Же болбосо, ден соолук мүмкүнчүлүктөрүн чектеген бир нече илдети бар балага көбүрөөк убакыт бөлүү жана ага атайын жардам зарыл болушу ыктымал, бул кээде үй-бүлөсүнүн колунан келбейт.

Оор формадагы церебралдык шалдыгы бар бул бала сокур, анын талмасы кармайт жана акыл-эсине таасир берген бузулуусу бар.

Бирок атайын мекемеде дарылануу абдан кымбат жана өкмөт муну каржылаганда гана бул, негизинен, мүмкүн. Жаңыдан өнүгүп келе жаткан өлкөлөрдүн саналууларында гана буга барууга ниет бар же мындай өлкөлөрдө бул үчүн каражат жетишсиз. Бул, жакыр өлкөлөрдө, айрыкча, элет жергесинде негизги жардам менен колдоону андагы коомчолор өздөрү камсыздоого тийиш дегенди билдирет.

Коомдук реабилитациялоо программалары жүргүзүлгөн аймактарда, ушундай программалар абдан маанилүү болушу мүмкүн. Мындай программа үчүн, ден соолук мүмкүнчүлүктөрү катуу чектелген балага ар тараптуу толук же үзгүлтүксүз кам көрүү негизинен сунуш кылынбайт жана мүмкүн эмес. Ошентсе да, мындай программа бир топ багыттарда жардам бериши мүмкүн:

- Коомчодогу реабилитологдор ден соолук мүмкүнчүлүктөрү катуу чектелген баланын үйүнө такай барып, ошол жерден **жардам көрсөтүп, кеңеш берип, ага досундай мамиле кылышса болот.**
- Алар балага **атайын отургуч** же башка **көмөкчү жабдуу** жасоого же таап берүүгө жардам бере алышат. Ушул сыяктуу жасалгалар баланын үй-бүлөсүнө баласынын турмушун жеңилдетүүгө шарт түзүүгө жөндөмдүү.
- Алар баланын өнүгүүсүнө түрткү берген ыкмаларды баланын **үй-бүлөсүнө үйрөтө алышат** жана мындан тышкары алдыга реалдуу максаттарды коюп, анан аларга жетүү үчүн, ирети менен аткарылчу кадамдарды баланын үй-бүлөсү менен чогуу иштеп чыгууга жөндөмдүү.
- Алар **“күндүзү гана иштеген, жардам көрсөтүп кароо борборуна”** окшогон бир нерсе уюштура коюп, иш башташса болот. Реабилитологдор, ден соолук мүмкүнчүлүктөрү чектелүү балдардын ата-эnelери, коомчодогу кызыкдар башка адамдар жана жумушсуз жаштар кезектешип, убактыларынын бир бөлүгүн мындай борбордо өткөрүп, атайын муктаждыктары бар балдарга жардам берип, аларды карай алышат. Муну, бирөөнү зордой, өз ыктыярдуу негизде жасоого мүмкүн. Же болбосо, балдарды караган кызматчыларга аткарган иштери үчүн маяна төлөп берүүсүн камсыз кылуу максатында жергиликтүү коомчонун тургундары өз ыктыярдуу акча бөлүү ыкмасы, лотерея же музыкалык иш-чараларды өткөрүү, даамдуу тамактарды сатуу же дагы башка иш-чаралар аркылуу каражат чогултушса болот.

Баланын энеси менен үй-бүлөсүнүн башка мүчөлөрүнүн, ден соолук мүмкүнчүлүктөрү чектелүү баласын кароодон тыныгып туруусу үчүн, атайын эс алуу маалы болуп туруусу абдан маанилүү.

Мындай эс алуу маалынын болуп туруусу кыйынчылыктарга моюн сунбай, баласына мээримдүү мамиледе кам көрүүнү улантууга аларга шарт түзөт.

Кээ бир жагдайларда, мындай “күндүзү кароону” баланын үйүндө уюштуруу дурусураак болушу мүмкүн. Баланын коомчосу өз ыктыярдуу көмөкчүлөр же маянага иштеген кароочу адамдар менен камсыз кылса болот.

Жагдайдын өзү кандай болгон күндө да, **коомчосунан чоң жардам жана колдоо болбосо, ден соолук мүмкүнчүлүктөрүн катуу чектеген бир нече илдетти бар баланын үй-бүлөсү баласына дайыма туура кам кам көрүп туруусун күтүү көпчүлүк учурда реалдуулукка дал келбейт.**

ДЕН СОЛУК МҮМКҮНЧҮЛҮКТӨРҮ КАТУУ ЧЕКТЕЛГЕН БАЛАГА КАМ КӨРҮҮ

Ден соолук мүмкүнчүлүктөрүн катуу чектеген бир нече илдети бар балага кандай кам көрүү жана ал менен кандай иштөө керектигин аныктоодо, анын ошол **илдеттерин** жана **мүмкүнчүлүктөрүн** болушунча жакшылап изилдөө маанилүү. Муну өтө жаш балада аткаруу айрыкча кыйын болушу мүмкүн. Жаңы белгилерди табууга жана буга чейин жасалган **изилдөөдөн алынган маалыматтарды** өзгөртүүгө даяр болушуңуз керек. Мындан тышкары, бала өздөштүрө ала турган ык-жөндөмдөрдү өнүктүрүүсүнө ага болушунча жардам берүү үчүн, бала менен иштөө планыңызды да өзгөртүүгө туура келиши мүмкүн.

Балага карата жасала турган иш-чараларды тандоодо жана пландоодо, иш жүзүндө аткарууга мүмкүн болгон гана булардын түрлөрүн караштырууга аракеттениңиз. Баладан өтө көптү күтпөңүз, анткени мындан баланын көңүлү калып калышы ыктымал. Бирок ошол эле учурда, өтө азга да макул болбоңуз.

Мисалы, дүлөй жана/же сокур да болгон, ден соолук мүмкүнчүлүктөрү физикалык жагынан катуу чектелген баланын акыл-эси жагынан өнүгүүсү жабыркап, жай жүрүшү мүмкүн, анткени анын, айланасындагы ар кандай нерселерге карата болгон тажрыйбасы жана жообу абдан чектелүү. Чынында, **акыл-эсин өнүктүрүү** үчүн, мындай балада көп жөндөмдүүлүктөр (же мүмкүнчүлүктөр) болушу мүмкүн. Баланын акыл-эсин колдонууга, өрчүтүүгө жана туура баалоого жолдорду издебей, аны тим коюу жаңылыштык. Бирок муну аткаруу үчүн, баланы карагандардан көп сабырдуулук жана ойлоп чыгаруучулук талап кылынат.

ДЕН СОЛУК МҮМКҮНЧҮЛҮКТӨРҮН КАТУУ ЧЕКТЕГЕН БИР НЕЧЕ ИЛДЕТИ БАР БАЛАГА КАМ КӨРҮҮДӨГҮ АЙРЫМ МАКСАТТАР

1. Физикалык жактан ыңгайлуу, таза, коопсуз болуп, курсагы пайдалуу азыктар менен ток болуусуна балага жардам берүү.
2. Денесинин андан ары деформациялануусуна жол бербөө жана ага кам көрүүнү жеңилдетүү максатында, балага **денесин туура абалга келтирүүсүнө** жана көнүгүүлөрдү жасап туруусуна көмөк кылуу.
3. Негизги ык-жөндөмдөрдүн ичинен алы жеткенин (башын жана алакаандары менен манжаларын башкарууну, жана айланасындагылар менен катнашуунун ал үчүн мүмкүн ыкмасын) үйрөнүүсүнө балага жардам берүү. Мындан тышкары, баланын муктаждыктары канааттандырылып, жүрүм-туруму кабыл алгылыктуу түрдө башкалар менен чогуу болуп, өз ара катнашууну үйрөнүүсүнө ага көмөк кылуу.
4. Балага жооп бергендер үчүн аны карап, ага кам көрүүнү жеңилдетүү жана бул ишти жагымдуу кылуу.
5. Баланы бардыгы жакшы көрөрүн балага жеткирүү.

Эртелеп түрткү берүүгө жана өнүктүрүүгө арналган 34- жана 35-бөлүмдөрдөгү маалыматтардын жана сунуштардын көбү ден соолук мүмкүнчүлүктөрүн чектеген бир нече илдети бар балага пайдалуу болушу мүмкүн. **Бала өзүн чынында даяр же мүмкүнчүлүктөрүм бар деп сезген өнүгүү багыттарын издеңиз. Андан кийин тийиштүү иш-чараларын, түрткү берүүчү нерселерди жана аткарган тапшырмалары үчүн ала турган сыйлыктарын пландаңыз. Бала бул иш-аракеттердин көмөгү менен алдыга улам кичинекей кадам таштап, бара-бара жылгыдай болсун.** “Баланын үйрөнүүсүн жана жүрүм-турумун жакшыртуу үчүн жолдор” аттуу 40-бөлүмгө кошулган сунуштардын айрымдары жардам бериши мүмкүн. Бирок аларды чоң сабырдуулук менен жана көп кайталоо аркылуу колдонууңуз керек болот.

Ден соолук мүмкүнчүлүктөрүн чектеген бир нече илдети бар баланын муктаждыктарын канааттандырууга жардам берүү үчүн, ден соолук мүмкүнчүлүктөрүн чектеген дагы башка бузулууларга арналган бөлүмдөрдөн пайдалуу маалыматтарды тапсаңыз болот.

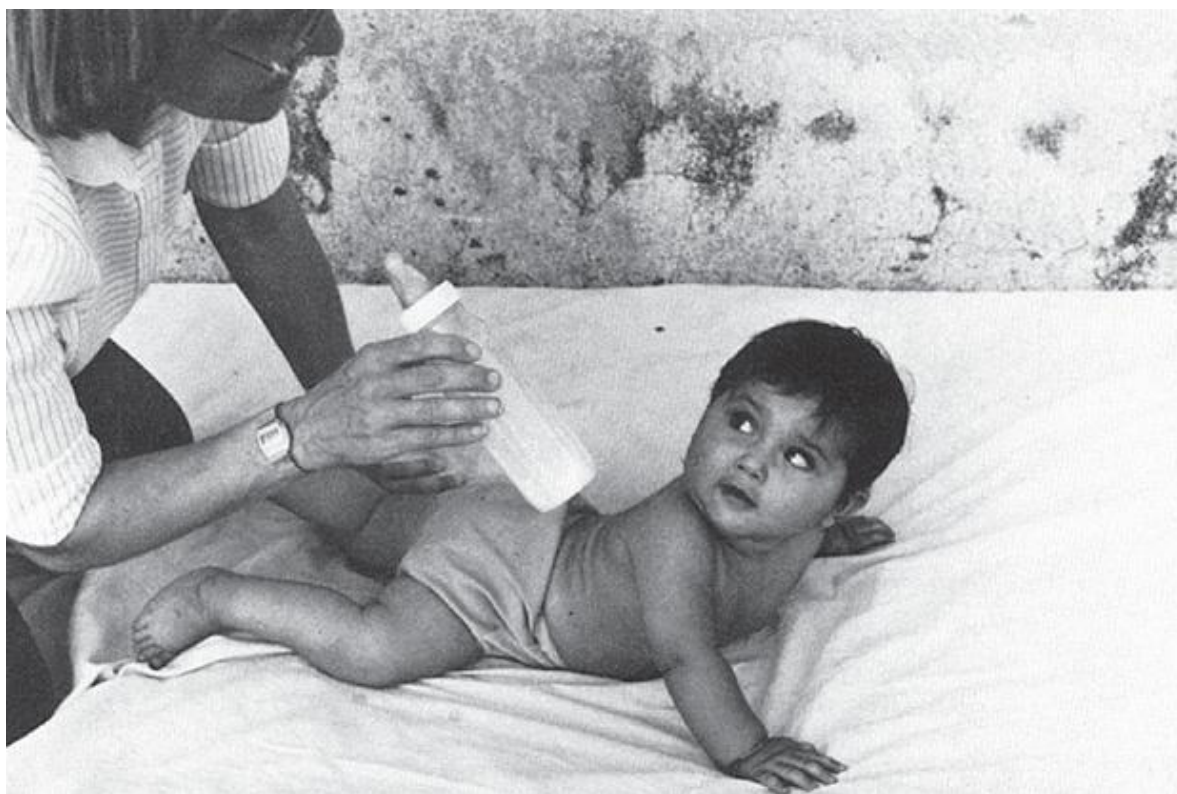
65-бөлүмдө талкууланган, атайын отургучтар жана денени өзгөчө жайгаштыруу ыкмалары балага денесин жакшыраак башкара алуусуна жардам бериши мүмкүн. Мындай нерселер баланын тамактануусун, айланасындагылары менен эң жөнөкөй түрдө болсо да катнашуусун жана башка маанилүү иш-аракеттерди жеңилдетүүгө шарт түзөт.

Атайын отургуч ден соолук мүмкүнчүлүктөрү катуу чектелген балага денесин жакшыраак башкарууну мүмкүн кылган абалда кармап, жөлөк болуп бергенге жарайт.

Акыл-эсин жана денесин колдонууну көпчүлүк балдардан айырмаланып жайыраак үйрөнгөн бала кошумча жардамга муктаж. Денесинин төмөнкү бөлүгүн үстүнкү бөлүгүнө карата бурууну, коңторулууну, колдоруна таянып денесин көтөрүүнү жана денеси менен толук бурулууну үйрөнүү иш-аракеттери – өнүгүүнүн эрте баскычтарынын маанилүү кадамдары. Бул сүрөттө, реабилитолог баланын жамбаш ашташтарын бир жагынан экинчи жагына жай жылдыруу аркылуу булчуңдарынын “бошоңдоосуна” жардам берип жаткан учуру көрсөтүлгөн.

Андан кийин реабилитолог баланы сүт бар бөтөлкөгө жетүү үчүн, башын көтөрүп, денесин бурууга кызыктырып, түрткү берип жаткан учуру сүрөттөлгөн.

ЭСКЕРТҮҮ! Эмчек эмизүү бөтөлкө менен тамактантууга салыштырмалуу баланын ден соолугу үчүн пайдалуу-раак. Баланын көңүлүн буруу үчүн, бөтөлкөнүн ордуна оюнчукту же шылдыракты колдонгон негизинен жакшыраак.